

ชื่อสารนิพนธ์ : พัฒนาการอหิงสธรรมในพระพุทธศาสนา:
กรณีศึกษาพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพแห่งสหรัฐอเมริกา

ผู้วิจัย : นางสาวอรทัย มีแสง

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร, ดร., ป.ธ. ๗, พธ. บ. (ภาษาอังกฤษ),
ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

วันเสร็จสมบูรณ์ : ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาพัฒนาการอหิงสธรรมในพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อหิงสธรรมขององค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพ (Buddhist Peace Fellowship) แห่งสหรัฐอเมริกา

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอหิงสามีปรากฏตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล และเป็นหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏทั่วไปในศาสนาต่างๆ ที่เกิดในประเทศอินเดีย พบทั้งในพุทธศาสนาฮินดู และเชน อหิงสหรืออหิงสธรรมเป็นคำเดียวกันหรือมีความหมายอย่างเดียวกัน โดยที่อหิงสจะเป็นคำทั่วไปหรือเป็นสากล ในขณะที่อหิงสธรรมต้องการเน้นว่ามาจากคำสอนทางศาสนา

คำสอนเรื่องอหิงส หรืออหิงสธรรม ได้ปรากฏหลักฐานตั้งแต่ในสมัยพระเวทแต่ได้กล่าวไว้อย่างกว้างๆ ว่าไม่ควรเบียดเบียนกัน เพราะทุกสรรพสิ่งหรือธรรมชาติล้วนเกิดจากพระเจ้า จึงควรเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ทำร้ายกัน แต่หลักธรรมคำสอนของพราหมณ์ในยุคต่อมาก็ได้เบี่ยงเบนไปโดยเฉพาะเรื่องการพรากชีวิตผู้อื่น การบูชาัญญซึ่งผิดจากหลักคำสอนในยุคพระเวท จึงมีการปฏิรูปคำสอนเสียใหม่โดยเฉพาะการถูกกดดันจากคำสอนของพุทธศาสนา อหิงสธรรมจึงได้กลับมาปรากฏเป็นคำสอนในศาสนาฮินดูต่อมา และถือเป็นหลักธรรมที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เกิดการหลุดพ้นหรือกลับไปอยู่กับองค์พรหมมันอีกครั้ง นอกจากนี้ในก่อนพุทธกาลอหิงสาก็เป็นคำสอนหลักในศาสนาเชน และเป็นหลักธรรมที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดหรือชั้นอุกฤษฏ์

สำหรับคำสอนในยุคพุทธกาลจะเน้นคำอธิบายในเรื่องของการไม่เบียดเบียนทางกาย วาจา และใจซึ่งเกิดจากมโนกรรมเป็นเบื้องต้น และจะแสดงออกมาด้วยความกรุณา ความไม่เบียดเบียนปรากฏอยู่ในสัมมาสังกัปปะหรือในมรรคมรรคแปด ในปัจจุบันอหิงสธรรมถูกนำมา

ปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น อหิงสธรรมยังประกอบไปด้วยการมีสติหรือการตระหนักรู้ การมีปัญญาหรือมีสัมมาทิฐิ และการลงมือกระทำด้วยความเพียรหรือสัมมาวายามะ และพบว่า อหิงสธรรมเป็นองค์ธรรมองค์หนึ่งในการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การมีปัญญาคือการไม่ใช้ความคิดความรู้ในการเบียดเบียน การมีศีลคือการมีพฤติกรรมตามหลักจริยธรรมที่ไม่เบียดเบียนกัน และการมีสมาธิคือการมีจิตที่สงบและตั้งมั่น

อหิงสธรรมมีพัฒนาการความเข้าใจและการใช้ไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลง และสลับซับซ้อน นอกจากจะครอบคลุมถึงการไม่เบียดเบียนกันเชิงปัจเจกแล้ว อหิงสธรรมยังครอบคลุมถึงการไม่เบียดเบียนกันในเชิงโครงสร้าง เช่น เรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ความยุติธรรมด้านกฎหมายหรือการเสียภาษี เป็นต้น และด้วยความเป็นประชาธิปไตยในลักษณะของคำสอนและวิธีการของความไม่เบียดเบียน ทำให้เกิดความสมดุลในระดับโครงสร้าง เกิดความเสมอภาคและภราดรภาพ และเป็นหลักทำให้เกิดสันติภาพ

อหิงสธรรมเป็นกระบวนการไม่ใช่หลักการ คือ ต้องลงมือปฏิบัติด้วยวิธีการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น ความรักความเมตตา การมีศีล การไม่ฆ่า ไม่ทำลายชีวิต การมีปัญญาเห็นสัจธรรมตามกฎไตรลักษณ์ เห็นปัจจุสมุปบาท และการใช้สติในการพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้น และพบว่าเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรง ความไม่รุนแรงหรือความไม่เบียดเบียนจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยสติและปัญญา

คำว่าอหิงสาบางครั้งมีผู้แปลว่าเป็นภาษาอังกฤษว่า Nonviolence ความไม่รุนแรง จึงทำให้เกิดมีการใช้คำว่า อหิงสา หรือ Ahimsa ว่ามีความหมายเดียวกับคำว่า Nonviolence แต่ในความเป็นจริงนั้น อหิงสาซึ่งเป็นคำมาจากศาสนานั้นมีรายละเอียดครอบคลุมมากกว่าคำว่าความไม่รุนแรง คำว่า “ความไม่รุนแรง” จะเน้นเฉพาะสิ่งที่ทางกายภาพคือไม่ทำลายสิ่งของ ไม่ฆ่ากัน หรือไม่ใช้กำลังหรืออาวุธทำร้ายกัน ในขณะที่คำว่า “อหิงสา” การไม่เบียดเบียน ครอบคลุมทั้งด้านกาย ด้านวาจาและด้านใจ ซึ่งต้องมาจากเจตนาที่ดีและมีความจริงหรือความสัตย์หรือความเห็นที่ถูกต้องด้วย อหิงสาจึงมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าคำว่า Nonviolence หรือความไม่รุนแรง

พัฒนาการแนวคิดเรื่องอหิงสธรรมของทะเลาะลามะที่ ๑๔ ผู้นำจิตวิญญาณชาวทิเบต และของติช นัน ฮันห์ ผู้นำจิตวิญญาณ อาจารย์เซนชาวเวียดนาม เป็นผู้นำอหิงสธรรมมาเผยแพร่และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและเห็นเป็นรูปธรรม โดยได้เทศนาสอนเรื่องอหิงสาผ่านทั้งเรื่องการเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังพบว่าทั้งทะเลาะลามะและติช นัน ฮันห์ ยังใช้อหิงสธรรมตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมด้วย

พุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพ (Buddhist Peace Fellowship, BPF) ถือกำเนิดในประเทศสหรัฐอเมริกาในยุคที่การตื่นตัวทางด้านการเมืองและสังคมสูงมากเนื่องจากเป็นช่วงหลังสงครามโลกและสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง ด้วยความบอบช้ำทางจิตวิญญาณ การต้องการเข้าไปช่วยเหลือเยียวยาสังคม และการแสดงออกให้เห็นว่า การใช้ความรุนแรงเพื่อยุติปัญหาไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง พุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพจึงได้ก่อตั้งขึ้นมา พุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพเป็นองค์กรขบวนการพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่มีชื่อเสียงโดดเด่นที่สุดและมีอายุยาวนานที่สุดในประเทศสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาพบว่าแนวคิดการประยุกต์ใช้อหิงสธรรมของพุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพมีอยู่ในหลายโครงการ และโครงการสำคัญทำให้เห็นว่าอหิงสธรรมนอกจากจะเป็นพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาแล้วยังเป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ ทาน ศีล ภavana อีกด้วย

แนวคิดและหลักธรรมที่พุทธศาสนิกสัมพันธ์เพื่อสันติภาพนำมาเป็นอุดมการณ์ในการก่อตั้งและการนำไปใช้ในโครงการต่างๆ เกิดจากการตีความจากคำสอนของพุทธศาสนามหายาน โดยเฉพาะเซน หล่อหลอมเข้ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมของความเป็นชาวอเมริกันที่มีอิทธิพลจากความเชื่อความรู้แบบคริสต์เรื่องการรับใช้สังคม และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยคือ ความเสมอภาคและภราดรภาพ เกิดเป็นขบวนการพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมผ่านโครงการต่างๆทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อประโยชน์ สุข ความสงบ ความยุติธรรม สันติภาพและภราดรภาพแห่งมวลมนุษยชาติ